

ПОДІЇ 7 ЖОВТНЯ 2023 р. В ОЦІНЦІ КЛЮЧОВИХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

Врегулювання арабо-ізраїльських відносин та палестинська проблема на Близькому Сході виявилось тим спадком ХХ ст., вирішити який не змогли політики ХХІ ст. Незважаючи на постійну увагу світового співтовариства, зусилля Ради Безпеки ООН, керівників держав і дипломатичного корпусу регіон продовжує бути ще однією зоною конфлікту. Пошуки компромісів врешті-решт завершувалися активними бойовими діями, відносно «спокійні» періоди – гострим протистоянням між арабським світом та ізраїльською армією. Підтримка Ізраїлю, передусім з боку потужного міжнародного актора – США, дозволяє одній зі сторін конфлікту отримувати перемоги у Палестинській війні (Війні за незалежність) 1948–1949 рр., Синайській війні 1956 р., Шестиденній війні 1967 р., Війні Судного дня 1973 р. та ряді військових конфліктів. Проте, військові перемоги аж ніяк не «знижували градусу напруги», а навпаки – мали протилежні наслідки. В умовах холодної війни арабо-ізраїльський конфлікт став ще однією зоною протистояння між Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Із крахом біполярності проблема не лише не «згасла», а навпаки продовжувала «розгорятися».

Новий етап протистояння розпочався 7 жовтня 2023 р. Для українського суспільства, змученого війною, це мав бути одним з вже «традиційних» днів: з новинами з фронту, повітряними тривогами тощо. Проте суботня стрічка інформаційних агентств була переповнена повідомленнями про події з Близького Сходу з обстрілами та нападами на територію Ізраїлю палестинських бойовиків. Звернімо увагу на невідповідність вибору дати атаки: окрім того, що це був шабат, святкувався й День дарування Тори. За 50 років до цього – 6 жовтня 1973 р. розпочалася Війна Судного дня [10].

О 6:28 розпочався масований ракетний обстріл бойовиками «Хамасу»¹ південних і центральних районів Ізраїлю. Так розпочалася операція «Повінь Аль-Акса» або «Буря Аль-Акса», що супроводжувалася проривом бойовиків через стіну, яка відокремлює Сектор Гази. Було захоплено кілька прилеглих ізраїльських населених пунктів та військових об'єктів і полонено заручників [1]. Це дало підстави лідеру політбюро Хамасу І. Ганії стверджувати про перебування «... на порозі великої перемоги та явного завоювання на фронті у Секторі Газа». Водночас прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньягу повідомив, що його країну «перебуває у стані війни» та «переможе», пообіцявши «... помсту за цей чорний день» [11]. У відповідь **армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) розпочала проведення операції «Залізні мечі».**

Жахливі кадри вбивств та захоплення терористами заручників одразу ж викликали реакцію ключових міжнародних акторів. Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн об 11:13 у соціальній мережі X оголосила про засудження нападу Хамасу на Ізраїль, підкресливши, що останній «... має право захищатися від таких огидних нападів» [17]. Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель солідаризувався з президенткою Єврокомісії, адже «невибіркові напади... посилюють напруженість і підривають палестинські інтереси» [13]. Найважливіший меседж про «тверду та непохитну» підтримку було отримано від президента США Джо Байдена в день нападу [15]. Володимир Зеленський, підтримуючи народ Ізраїлю, підкреслив: «Ніде у світі не можна давати жодного шансу терору, бо терор завжди є злочином не просто проти однієї країни чи його конкретних жертв, а проти людяності як такої та всього нашого світу» [18]. Із засудженням низки ударів і наземних атак на Ізраїль виступив уряд Бразилії, який висловив співчуття родинам загиблих [8]. Папа Римський Франциск у неділю закликав припинити напади, адже «... тероризм і війна не ведуть до жодного рішення, а лише до смерті і страждань стількох невинних людей» [20].

¹ Хамас, дослівно «Рух ісламського опору» – заснований 1987 р. ісламістський рух. Ставить за мету звільнення Палестини та створення ісламської держави за законами шаріату. Хамас загалом чи лише його воєнізоване крило визнані терористами в Ізраїлі, США, ЄС, Великій Британії та низці інших країн [9]. Не визнаний терористичною організацією у Бразилії, Катарі, КНР, Норвегії, Туреччині, Швейцарії та ще деяких країнах [1]. У 2021 р. до Верховної Ради України було внесено проект постанови «Про засудження діяльності радикальної ісламської організації ХАМАС та визнання її терористичною» [6].

Водночас, Іран офіційно оголосив про «... підтримку палестинських бойовиків до звільнення Палестини і Єрусалима» [5]. Проте вже наступного дня після нападу делегація Ірану в ООН оголосила, що її країна не допомагала Хамасу, але дії бойовиків «... являють повністю законний захист від семи десятиліть репресивної окупації та огидних злочинів, скоєних нелегітимним сіоністським режимом» [12].

Президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган оголосив про готовність до будь-яких форм посередництва у конфлікті та закликав «припинити бомбардування палестинських земель, а палестинців припинити переслідування цивільних поселень в Ізраїлі» [2]. Згодом, у своєму виступі у турецькому парламенті він розкритикував країни, які вважають Хамас терористичним угрупованням, назвавши його «визвольною групою моджахедів, що борються за захист своєї землі та своїх громадян» [3].

Аналітичний центр «Інститут з вивчення війни» (США) у зведенні за 7 жовтня повідомляв, що росія використовує терористичну атаку Хамасу для обвинувачення Заходу в проведенні політики, яка призвела до ескалації конфлікту. Заступник голови Радбезу росії д. медведев оглосив, що США та їх союзникам варто було «займатися» палестино-ізраїльським урегулюванням, а не «втручатися в справи росії та надавати Україні військову допомогу». Пропагандист с. мардан зауважив, що «росія виграє від ескалації, адже світ... відверне увагу від України та приступить до тушіння вічного вогню на Близькому Сході» [16]. 10 жовтня президент росії поклав відповідальність за розвиток подій 7 жовтня на США, адже «... Вашингтон не був стурбований пошуком компромісів для обох сторін» [7].

У тому, що конфлікт між Хамасом та Ізраїлем йде на користь росії, оскільки відволікає увагу міжнародної спільноти від російсько-української війни та «може призвести до нового міграційного тиску на Європу», переконаний президент Польщі Анджей Дуда [4].

Перший коментар з боку Китаю прозвучав 12 жовтня. Член Політбюро ЦК КК, голова Канцелярії Комісії ЦК КПК з іноземних справ Ван Ї під час телефонної розмови з головним радником президента Бразилії Селсо Аморімом висловив занепокоєння зростанням напруги у стосунках між Палестиною й

Ізраїлем. Китай виступив проти будь-яких дій, які шкодили цивільному населенню та водночас наголошував, що близькосхідне питання пов'язане з відсутністю справедливості щодо палестинського народу. Пропонувалося припинити вогонь, зупинити насилля та найближчим часом провести міжнародну мирну конференцію для реалізації «плану двох держав» [19]. 14 жовтня Ван Ї у телефонній розмові з міністром закордонних справ Саудівської Аравії Фейсалом наголосив, що дії Ізраїлю «вийшли за межі самооборони» та Китай інтенсивно спілкується з усіма сторонами заради припинення вогню та завершення війни [21].

Питання про можливі шляхи розвитку подій на Близькому Сході видається складним. А. Махмудян з Університету Південної Флориди 1 листопада 2023 р. звертає увагу на посилення сил, підтримуваних Іраном, та теоретизує щодо потенційних стратегій для відновлення стримування: «... збереження повного контролю, передачу влади на Західному березі або прийняття міжнародно-арабської моделі управління, заснованої на співробітництві». Висловлюючи сумніви щодо ефективності кожної з трьох запропонованих стратегій, адже прямий контроль буде виснажувати ресурси і призводити до подальших конфліктів, передача влади – підбадьорить екстремістів, а спільний підхід до управління – порушить регіональний баланс сил. Дослідник пропонує комбіновану стратегію: зберегти обмежений контроль в суміжних з Ізраїлем районах з одночасним проведенням спеціальних військових операцій на решті територій Сектору Гази [14, р. 4]. Проте, чи зможе це вирішити проблеми безпеки на Близькому Сході?

Таким чином, події 7 жовтня 2023 р. означили крихкість системи безпеки на Близькому Сході. Численні обстріли та напади бойовиків Хамасу на ізраїльські території свідчать не лише про провал розвідки Ізраїлю, а й про відсутність бажання шукати шляхи вирішення конфлікту. Вже перші години після трагічних подій, коли інформантства облетіли фото- та відеокадри жорстоких вбивств та взяття до полону беззахисних цивільних ізраїльтян, засвідчили відсутність єдності між ключовими міжнародними акторами. Прогнозовано, західні демократії оголосили про співчуття родинам постраждалих та підтримку Ізраїлю. Проте, навіть відверто терористичні дії екстремістів не змогли

переконати окремі країни проявити людяність. Ключові близькосхідні гравці – Іран та росія поклали відповідальність за криваві події на жертв, а остання ще й звинуватила США у втручанні у російсько-українську війну, замість вирішення арабо-ізраїльського конфлікту. Важливою видається позиція Глобального Півдня. Невипадково перші офіційні коментарі з боку Китаю прозвучали 12 жовтня і вони були обережні та просували реалізацію «плану двох держав». Проте й єдності серед лідерів Глобального Півдня не спостерігається – Бразилія засудила удари та напади. Туреччина, чий вплив в регіоні постійно зростає, виступила з антиізраїльськими меседжами, хоча в практичній площині вони не знайшли відображення.

На початку грудня 2023 р. триває військова операція ЦАХАЛу проти Хамасу. Враховуючи величезні ресурси перших, очевидно, що Хамас буде знищено. Позиція США та її союзників сприяла локалізації конфлікту, не дозволивши втрутитися іншим міжнародним акторам – передусім Ірану та залежним ліванській Хезболлі та єменським хуситам. Проте військова перемога аж ніяк не означатиме встановлення миру. Видається, що Ізраїль буде впроваджувати повний контроль над Сектором Гази, проте це зможе «притушити» арабо-ізраїльську пожежу на якийсь час. Близький Схід і надалі залишатиметься точкою протистояння ключових міжнародних акторів і невідомо, чи вдасться наступного разу «локалізувати» конфлікт.

Список використаних джерел

1. Ель Д. ХАМАС: що це за радикальний рух і хто його підтримує. URL: <https://www.dw.com/uk/hamas-so-ce-za-radikalnoislamistskij-ruh-i-hto-jogo-pidtrimue/a-57546443> (дата звернення: 01.12.2023).
2. Ердоган звернувся до Ізраїлю та палестинців: пропонує посередництво. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-erdohan-turechchyna-palestyna-izrayil-khamas/32630176.html> (дата звернення: 01.12.2023).
3. Ердоган розкритикував країни, які називають угруповання «Хамас» терористичним. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-khamas-zayava-erdohan/32653704.html> (дата звернення: 01.12.2023).

4. Загострення на Близькому Сході йде на користь Росії – Дуда. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-duda-ataka-izrayil-rosiya/32629054.html> (дата звернення: 01.12.2023).

5.Ізраїль заявив про війну. Що відбувається? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/izrayil-viyna/32627432.html> (дата звернення: 01.12.2023).

6. Проект Постанови Верховної Ради України від 19.05.2021 № 5530 «Про засудження діяльності радикальної ісламської організації ХАМАС та визнання її терористичною». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DI05208A?an=3> (дата звернення: 01.12.2023).

7. Путін назвав події в Ізраїлі «провалом політики США». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-israel-ssha/32631343.html> (дата звернення: 01.12.2023).

8. Радбез ООН збереться на екстрене засідання за зачиненими дверима через ситуацію на Близькому Сході. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-radbez-oon-zasidannya-izrayil-viyna-khamas/32628419.html> (дата звернення: 01.12.2023).

9. Хто такі ХАМАС: угруповання, яке обстрілює Ізраїль й керує сектором Газа. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57111631> (дата звернення: 01.12.2023).

10. 7 жовтня 2023 року: нова Війна Судного дня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3771164-7-zovtna-2023-roku-nova-vijna-sudnogo-dna.html> (дата звернення: 01.12.2023).

11. Hostages taken as Hamas launches biggest attack on Israel in years - with strikes hitting Gaza in response. URL: <https://news.sky.com/story/thousands-of-rockets-fired-into-israel-as-video-shows-palestinian-fighters-crossing-border-on-paragliders-12978797> (дата звернення: 01.12.2023).

12. Iran's UN mission says Tehran not involved in Hamas attacks. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/irans-un-mission-says-tehran-not-involved-hamas-attacks-2023-10-09/> (дата звернення: 01.12.2023).

13. Josep Borrell Fontelles. URL: <https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1710594337879331204> (дата звернення: 01.12.2023).

14. Mahmoudian A. Israel-Hamas Conflict: Operational Considerations and Strategy. 2023. *GNSI Publications*. № 3. 12 p. URL: https://digitalcommons.usf.edu/gnsi_publications/3 (дата звернення: 01.12.2023).

15. President Biden. URL: <https://twitter.com/i/broadcasts/1eaKbgdqzzQGx> (дата звернення: 01.12.2023).

16. Stepanenko K., Hird K., Evans A., Harward Ch., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, October 7, 2023. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-7-2023> (дата звернення: 01.12.2023).

17. Ursula von der Leyen. URL: <https://twitter.com/vonderleyen/status/1710568998197178680> (дата звернення: 01.12.2023).

18. Volodymyr Zelensky / Володимир Зеленський. URL: <https://twitter.com/ZelenskyUa/status/1710620106118553745> (дата звернення: 01.12.2023).

19. Wang Yi Has a Phone Call with Chief Advisor of the Presidency of Brazil Celso Luiz Nunes Amorim. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202311/t20231110_11178463.html (дата звернення: 01.12.2023).

20. Wells Ch. Pope prays for peace in Israel and Palestine: 'Every war is a defeat!'. URL: <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-10/pope-at-angelus-war-is-a-defeat-every-war-is-a-defeat.html> (дата звернення: 01.12.2023).

21. 2023年10月14日，中共中央政治局委员、外交部长王毅同沙特外交大臣费萨尔通电话。URL: https://www.fmprc.gov.cn/wjzbzd/202310/t20231015_11161058.shtml (дата звернення: 01.12.2023).